

KİTÂBÜ’T-TERÂCİM,

Mehmed Zihni, Şirket-i Mürettebiyye Matbaası, İstanbul 1304/1887, 160 s.

*Hamza ERMİŞ**

Arap edebiyatında meşhûr olmuş şair ve ediplerin hayat hikayeleri ve edebî ürünlerinden örnekleri ihtiva eden bir eserdir. Eser, tamamen Arapça’dır. Bu eserin yazılış gayesi, sadece şahıslarla alakalı hayat hikayesini vermek değil; bilakis öğrencilere Arap edebiyatının nazım ve nesir örneklerini sunmaktır. Müellif bu tarzda hazırlanmış biyografi eserlerinin Arap edebiyatına başlangıçta en faydalı yol olduğunu, yeni başlayan öğrencinin bir yandan alim ve edebiyatçıları tanıırken diğer yandan da edebiyat ürünlerinin çeşitli ibare ve üsluplarıyla karşılaşmış olacağını, söz konusu eserinin mukaddimesinde şu cümleleriyle dile getirmektedir: “Edebiyyât-ı ‘Arabîyyeye şurû’da enfa‘ mesalik kütübü terâcimdir. Ona sâlik olan mübtedî, hem ulemâ ve üdebâyı tanımış olur, hem de nazım ve nesre dair mütenevvi‘ ibârât ve esâlîb görmüş olur.” (s. 2)

Müellif, önsözde eserinin önemini, gayesini ve eserde takip ettiği metodu da şöyle açıklamaktadır: Biyografi ilmi, Araplarda önemli bir ilimdir. Sahabe, tabi‘în, fıkıhçılar, hadisçiler, tabipler, edebiyatçılar, nahivciler, lügatçılar, zahitler, kelamcılar için ayrı ayrı ve çok sayıda tabakât ve terâcim kitapları tedvin olunmuş; buldukları beldeler ve meşhûr eserleri için müstakil kitap telif edenler bile olmuştur. Buna rağmen bu gün elde mevcut olan *Egâmi*, *Ma‘âbid* ve *Kalâid* gibi birkaç Mısır matbû‘âtı içinde doğrudan doğruya kaynak olabilecek kitap, Kâdî Şemseddin b. Hallikân’ın “*Vefeyâtü’l-A‘yân*” isimli güzel eseridir. Bu kitap, sultan IV. Mehmet zamanında lisanımıza çevirilmiştir. Fakat pek eksik çevirilmiş olmalı ki, basılmış tercümesi hacimce aslının üçte biri kadar görünmektedir. *Vefeyâtü’l-A‘yân*’ın da bir eksikliği

* Arş. Gör. Dr., Sakarya Ü. İlahiyat F. Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı,
hermis@sakarya.edu.tr

vardır. O da, eserde yer alan şahısların asıl isimleri dikkate alınarak sıralanmasıdır. Kitapta yer alan meşhûr şahsiyetler, meşhûr oldukları nam ve lâkabın ilk harfine göre değil de; asıl isminin ilk harfine göre sıralanmıştır. Buna göre örneğin, Esmâ'î'yi bulmak için isminin “Abdülmelik” olduğunu bilip “ayın” harfine, Ferezdak'ı bulmak için isminin “Hemmâm” olduğunu bilip “he” harfine ve Dîkü'l-Cinn diye meşhûr olmuş olan şair “Abdüselam” için “ayın” harfine müracaat lazım gelir.

Mehmet Zihni Efendi, bu bilgileri sunduktan sonra kendi telif ettiği eserinde, okuyucuyu yukarıda bahsi geçen sıkıntı ve zorluklardan kurtarmak için her biyografi sahibinin meşhur ve bilinen isminin ilk harfi dikkate alınarak sıralandığını; mesela, Esmâî'nin “elif”, Ferezdak'ın “fe” harfinde gösterildiğini belirtmektedir. (s. 3.)

Eserde biyografisi ve edebiyat ürünlerinden örnekler bulunan şahıslar şunlardır:

1. İbnü Ebî Leylâ,
2. İbnü Ebi'l-İsba',
3. İbnü Ebî-Sakr,
4. İbnü'l-Esîr el-Cezerî,
5. İbnü'l A'râbî el-Kûfî,
6. İbnü'l-Enbârî,
7. İbnü Bessâm,
8. İbnü Bakiyye,
9. İbnü Bakî,
10. İbnü't-Tilmîz (bu şahısla ilgili yerde yan tarafa el yazısıyla ilave bilgiler yazıp imzasını atmış),
11. İbnü Teymiyye,
12. İbnü Cerîr,
13. İbnü Cinnî,
14. İbnü'l-Cevzî,
15. İbnü'l-Cehm,
16. İbnü'l-Hâcib,
17. İbnü'l-Haccâc,
18. İbnü Hamdîs,
19. İbnü Hayyûs,
20. İbnü'l-Hâzin,
21. İbnü Hâleveyh,
22. İbnü'l-Haşşâb,
23. İbnü Hafâce,
24. İbnü'l-Hayyât,
25. İbnü Dersteveyh,
26. İbnü Düreyd,
27. İbnü'd-Dümejne,
28. İbnü'd-Dehhân,
29. İbnü'r-Râvendî,
30. İbnü Rahaveyh,
31. İbnü Raşîk,
32. İbnü'r-Rûmî,
33. İbnü Zekiyyî'd-Dîn,
34. İbnü Zeydûn,
35. İbnü's-Sâ'âtî,
36. İbnü's-Sîrâc,
37. İbnü Süreyc,
38. İbnü Sükkere,
39. İbnü's-Sikkît,
40. İbnü's-Semmâk,
41. İbnü Semûn,
42. İbnü Sîde,
43. İbnü Sîrîn,
44. İbnü Sînâ',

45. İbnü's-Şecerî,
46. İbnü Şenbûz,
47. İbnü Şihâb ez-Zührî,
48. İbnü Sûl,
49. İbnü Tabâ Tabâ,
50. İbnü Âbidîn,
51. İbnü Abbâd,
52. İbnü Abdî'l-Berr,
53. İbnü Abdi Rabbihi,
54. İbnü'l-Arabî,
55. İbnü Asakîr,
56. İbnü'l-'Allâf,
57. İbnü 'Ammâr,
58. İbnü 'Uneyn,
59. İbnü'l-Fârîd,
60. İbnü Fûrek,
61. İbnü Kuteybe,
62. İbnü'l-Kırriyye,
63. İbnü Kureya',
64. İbnü'l-Kattâ',
65. İbnü'l-Kattân,
66. İbnü'l-Kûtiyye,
67. İbnü'l-Kayserânî,
68. İbnü Kesîr,
69. İbnü'l-Kelbî,
70. İbnü'l-Kizânî,
71. İbnü Keysân,
72. İbnü Lehî'a,
73. İbnü Mâkûla,
74. İbnü Mâlik,
75. İbnü Matrûh,
76. İbnü'l-Mu'tezz,
77. İbnü'l-Mu'tî,
78. İbnü'l-Mu'allim,
79. İbnü'l-Mukaffa',
80. İbnü Mukle,
81. İbnü'l-Müneccim,
82. İbnü Mendeh,
83. İbnü'l-Munkiz,
84. İbnü'l-Münîr,
85. İbnü'n-Nübâte,
86. İbnü'n-Nuceym.

Eserin son sayfasında (s. 160), henüz elif harfinin bitmediği, edip ve şairlerin tanıtımının devam edeceği belirtilmekte ise de Zihni Efendi, bu eserin geri kalan kısmını tamamlayamamıştır. Arap Edebiyatında meşhur olmuş 86 edip ve şairin hayat hikayeleri ve edebî ürünlerinden örnekler ihtiva eden bu eser, müellifi tarafından tamamlanabilseydi bu sahada büyük ehemmiyeti haiz bir eser olma hususiyetine sahip olurdu. Ne yazık ki bu eser de, müellifin tamamlamaya ömrü vefa etmediği eserlerinden biri olmuştur.